

Sabiq dövlət müşaviri Ramiz Mehdiyevi ifşa edir

“Boz kardinal”ın “kardinallıq” “azarı” ... Yaxud Siz kimsiniz, R. Mehdiyev?

Bu sətirlər çoxdan yazılmalıydı, illər öncədən. Lakin o vaxtlar yüksək siyasi və diplomatik vəzifələr tutduğumdan bu yazı barədə dövlət başçımıza məruzə etmədən qələmə almağı etik baxımdan düzgün saymırdım. Eyni zamanda, xarici və daxili siyasətin qlobal məsələləri ilə, gecə və gündüz işğalçıların ana torpaqlarımızdan qovulması kimi ölkəyüklü problemlərlə məşğul olan rəhbərimizin belə məsələlər üçün vaxtını almağa qıymırdım. Şükür, torpaqlarımız düşmənin tapdığından azad olundu, rəhmətlik Leonid İlyaoğlu yarım ösr bundan qabaq demişkən, “Azərbaycan iri addımlarla addımladı”...

Yenə yazmağa tələsmədim, düşündüm - vaxt keçər, bu haqsızlıq, narahatlıq öz “aktuallığını” itirər. Amma itirmədi, yalnız ona görə yox - belə qərəzli düşmənin olunması nə görmüşdüm, nə də kitablarda oxumuşdum. Lap başlıcası ona görə ki, o illərdə ona yarımaq üçün dəridən-qabıqdan çıxanların, el dilində istehzayla söyləndiyi kimi “bir Ramiz Ənvəroviç” deyib beşi ağzından tökülənlərin, sözünün mübtədasi da, xəbəri də “Ramiz müəllim” olanların çoxu hələ də əvvəlki qoltuqlu stullarında əyləşmiş mənəsb sahibləridir. Digər məqam da çox narahatedicidir. Bizim günlərdə və sonra vəzifələrə təyin olunanlardan elə düşüncələr tapılır: Mehdiyev 60 il məsul, yüksək vəzifələrdə belə işlədi, ona nə etdilər ki? Və belə düşüncələr indinin özündə də “tapılır”, özü də təəssüf ki, az deyillər.

Ancaq mənim bu yazımın ünvanı yalnız bu günə deyil, həm də (başlıca ünvan!) sabahdır, gələcəyədir! “Boz kardinalların”, “kardinallıq” azarı...

Şair demişkən: “İnsanlar, ayıq olun!” (Yulius Fuçik).

7 may, 2025.

Deyirdiyə görə, hər şey ondan başladı - artıq bizə yaxın olmayan 1990-cı ildən (bəri başdan deyim: yalnız ondan yox! - sonra açıqlayacağam). “Gənclik” nəşriyyatının baş redaktoruydum, Mərkəzi Komitənin, Dövlət Nəşriyyat Komitəsinin xəbəri olmadan “Didərginlər - 1918-20, 1948-52, 1988-89” kitabını tematik plandankənar nəşr hazırlayırdım. O illərdə kitab nəşr edənlər yaxşı xatırlayırlar: tematik plandankənar nəşr yalnız Mərkəzi Komitənin tövsiyəsi və Dövlət Nəşriyyat Komitəsinin kollegiyasının qərarı ilə baş tuta bilərdi - o da o illərdə irihəcmli “Didərginlər”... toplusu ola! Nəşriyyatların tematik mövzu planları adətən 2 il öncə hazırlanırlar, baxılmaq və təsdiq üçün cavab Sov. İKP MK-yacan gedib çıxırdı. “Didərginlər”...i isə o vaxtlar bu uzun yollarda kimsə dəstəkləməzdi. Ona görə kitabın çapının yeganə yolunun - “partizanlığın” alternativini yox idi. Kitabın nəşri başa çatan kimi “həbs” olundu, mətbəədən çıxmasına qadağa qoyuldu. Mərkəzi Komitənin katibi Fazil Muradaliyevlə görüşdən sonra (Allah ona rəhmət eləsin) məsələni yoluna qoya bildim. 500 səhifəlik kitab görünməmiş tirajla (80 min!) nəşr olunduğu kimi, görünməmiş də maraq doğurdu, bir həftə içində kitab əllərdə gəzirdi, Azərbaycan ondan danışırdı. Mən də, “Gənclik” nəşriyyatının fədakar kollektivi də məmnunluq əhval-ruhiyyəsində ikən Mehdiyevin keçmiş köməkçisi İsmayıl Vəliyev (Prezident İlham Əliyevin Ensiklopediyanın nəşri proqramına həsr olunmuş toplantıdan və işdən haqlı olaraq qovduğu həmin İsmayıl Vəliyevdir!) telefonla aradı:

- Ramiz müəllim deyir ki, mənim həmişə Hidayətə yaxşı münasibətim olub. “Didərginlər...”də oxuduqlarımızdan çox narahat olmuşam.

- Orda nə var ki? - təəccüblə soruşdum.

- Aslan Kəmərlinin yazısında, 332-333-cü səhifələr... Ramiz müəllim deyir - o, Kəmərlidə olmayıb.

Kitabı açıb baxdım, həqiqətən belə idi. Aslan Kəmərlinin “Qılınckənd həsrəti”ndən:

“...Elə həmin hadisələrdən bir neçə gün sonra Azərbaycan KP MK-nın ka-

tibləri (o katiblərdən biri dünyasını çoxdan dəyişdiyi üçün adını çəkmirəm - H.) və Ramiz Mehdiyev kəndə gəlirlər. Gözləmək olardı ki, respublikanın kənd təsərrüfatına və ideologiyasına rəhbərlik edən katiblər camaatı yığacaq, məsələnin mahiyyətini başa salacaq, sərhəd bölgüsündən 70 ilə yaxın bir vaxt keçəndən sonra yenidən bu sərhəd bölgüsünün səbəbini aydınlaşdıracaq, dediqodulara, müxtəlif şeylərə son qoyaçaqlar. Bir sözlə, xalqla, taleyini torpağa bağlayan, onu göz bəbəyi kimi sevən kəndin əhalisi ilə açıq söhbət, qarşılıqlı ünsiyyət lazım idi. Belə olmadı, hər iki katib əllərini stola döyüb qışqırdı, ağsaqqalları, ağbirçəkləri təhqir etdilər. Hədələdilər...

Kitabın ideya müəllifi və tərtib edəni də mən idim. Materialların çox cüzi bir hissəsi Aslanın yazısı da o sırada mətbuatda dərc olunmuşdu. Əlyazması çapa hazırlananda nəşriyyat redaktoruna

nadım, kəskin tənqid etdim. İndi kitabın rus dilinə tərcüməsi nəşrə hazırlanırlar, o sətirlər orda olmayacaq! “Heç nə demədi, elə bil heç belə şey olmamışdı.

Heç nə demədi, məsələ bununla bitdi! Sonra o vaxtların siyasi gedişlərindən danışdım, üç dəfə sözümü Ulu Öndərimizin təqib olunmasından, mətbuatda haqqında qərəzli yalanlar, böhtanlar dərc olunmasının üstünə gətirdim. Heç bir reaksiya vermədi, sanki heç eşitmədi. Söhbətin yönünü açıq-aşkar dəyişdi. Nə üçün? Etibar etmirdi? Yox! O vaxt mən mətbuatda bu iyrənc kampaniyaya qarşı nifrətimi açıq-aşkar bildirdirdim - Vəzirov komandası tərəfindən “xüsusi nəzarətə” götürülmüşdüm. Bunu hamı bilirdi.

O vaxtlar, sonralar A.Mütəllibovun hakimiyyəti aylarında doğmalarım, mənə qəlbən istəyən dostlarım ciddi narahatlıq keçirdilər, “həyatın açıq-aşkar təhlükədədir!” deyənlər də vardı. Xüsusi

tapışmışdım: “Vaxtım çatmır - mətbuatda dərc edilmiş yazıları oxumayacağam, diqqətli ol”. İsmayıl telefon söhbəti bitən kimi nəşriyyat redaktorunu çağırıb sört danladım.

Elə həmin gün həmişə yaradıcılığına və şəxsiyyətinə hörmət etdiyim Aslanı da dəvət edib onunla çox sət danışdım. Ancaq Aslan qətiyyətlə bildirdirdi ki, Mehdiyev həqiqətən o biri katiblə Kəmərlidə olub və camaata hədə-qorxu gəlirlər. Sonralar nəşriyyat redaktoru Vəli Həbibbəyli də əminliklə belə deyirdi, bəlkə də o kəmərlilərlə əlaqə saxlayıb məsələni yerli-yataqlı öyrənmişdi. Mən isə onlar deyənə inanmırdım. Düşünürdüm: Mərkəzi Komitənin katibi vəzifəsinə necə gedib çıxmış adam necə ola bilər desin ki, olduğu yerdə olmamışam?

R.Mehdiyevlə mən heç vaxt görüşməmişdim, telefonla da danışmamışdıq. Amma ona normal münasibətim vardı - sanırdım: Heydər Əliyevə sədaqətlidir, Ə.Vəzirov zamanında MK-dan uzaqlaşdırılmasının əsas səbəbi onun kadri olması və doğulduğu məkanla bağlıdır. Axı hamıya gün kimi aydındır ki, Vəzirov Qərbi Azərbaycandan (içə Naxçıvan qarışıq) olanlara qarşı müharibə elan etmişdi. Onu da deməliyəm ki, Mehdiyev MK katibi kimi ideologiyaya kuratorluq edəndə yaradıcı ziyalıların çoxu ondan narazı idilər. Görkəmli yazıçılarla, mədəniyyət xadimləri ilə onun üstüldə fikir ayrılığımızı, hətta mübahisələrimi də xatırlayıram.

Elə ertəsi gün onunla görüşməyi özümə borc bildim. Zəng çıxdım, vaxtlaşdıq, səhər-səhər getdim, deyəsən işə təxə gəlirdi, akademiyanın qabağında iki-üç nəfərlə söhbət edirdi. Narazılıq ifadələri də yadımdadır: “Mərkəzi Komitənin katibini gör gətirib hara salıblar” - təəccübləndim - Mərkəzi Komitənin katibi olmaqla öyünməyin, nostalji hissələr qapılmağın vaxtı çoxdan keçmişdi. Ancaq düşündüm: “Partokratiya düşüncəsindəndir, keçib gedər...”.

Akademiyyaya daxil olduq, 12-15 kvadratmetrlik iş otağına qalxdıq, deyəsən xadimə otağı yığışdırmamışdı. 4-5 stulun həərəsi bir tərəfə atılmışdı...Öncə “Didərginlər...”də onun haqqında olan sətirlərə münasibət bildirdim: “Müəllifi də, nəşriyyat redaktorunu da ciddi qi-

silə Əjdər Xanbabayev qətlə yetiriləndən sonra...

“Didərginlər...”dəki sətirlər üzərində çox dayandım? Səbəbi var. Bir az qabağa gedib deyim. Orda -burda da çox deyirdi o sətirlər barədə. Sonralar dörd-beş dəfə də mənə xatırlatdı. Hər dəfə ona deyəndə ki, kitabın ruscasında o sətirləri çıxardım, ilk dəfə eşidirmiş kimi - “hə?” məmnunluqla soruşurdu. Yaddaşı zəifləmişdi... Lap gözəlinilməzi - mənə heyrləndirən, hədsiz əsəbiləşdirən dedimi isə doxsanncı illərin sonlarında oldu. Yenə sözü “Didərginlər...”dəki o sətirlərin üstünə gətirdi:

- Mən orda elə söz deməmişdim - dedi.

- Siz o vaxt orda olubsunuz? - təəccüblə soruşdum.

- Olmuşam, amma o sözləri deməmişəm.

- Çıxış edibsiniz! Nə deyibsiniz?

Deyibsiniz Qızılkəndi ermənilərə verməyin? On ildir deyirsiniz - orda olmayıb-sınız. Mən də... Aslanı da ciddi tənqid etdim. İndi o həyatda yoxdur.

- Ölməli adam idi - çox soyuqqanlılıqla bildirdi.

- O “Kommunist” qəzetinin əməkdaşı, tanınmış jurnalist Valeh Musayevlə Kəmərlini, Qızılkəndi, ətraf kəndləri qorumağa getmişdi!!! Ötə avtomobillərinin qəzasında ikisi də həlak oldu. İndi mən onların hər ikisinin ruhlarından dönə-dönə üzr istəyirəm - deyib, daha kəskin ifadələr işlətməmək üçün dərhal otaqdan ayağa qalxıb çıxdım.

Bu “Didərginlər...”dəki sətirlərlə bağlı son söhbətimiz oldu. Amma o vaxtacaq çox şeylər baş vermişdi...

Əvvəla, 1992-ci ilin avqustunda Prezident Aparatına yüksək vəzifəyə təyin olunanadn əzca sonra köməkçisi İsmayıl yenə mənə müraciət etdi, yenə həmin sözlər:

- Ramiz müəllim deyir ki, mən həmişə Hidayətə yaxşı olmuşam, özüm də milli məsələlər üzrə mütəxəssisəm, niyə mənə unudur...

Mənim fikrim hələ onun haqqında tam dəyişməmişdi - hesab edirdim ki, onu nəhaq yerə yüksək vəzifədən uzaqlaşdırıblar. Onun barəsində Əbülfəz Elçibəylə də danışdım, Pənah Hüseynovla da. (Pənah bəy o vaxtlar Dövlət Katibiydi və geniş səlahiyyətləri vardı). İki-

Hidayət

sinin də cavabı eyni oldu: “Siz o illərin çoxunu İrəvanda yaşayıbsınız, onları tanımırırsınız”.

Sonra Mehdiyevə özüm zəng çıxdım, bu sözləri yox, sadəcə dedim ki, səbrli olsun. O ki qaldı onun mənə guya yaxşı münasibətdə olmasına - yazının əvvəlində dediyim kimi “Didərginlər...”dəki sətirlərəcən biz nə görüşmüşdük, nə də telefonla danışmışdıq.

1984-cü ilin əvvəlində mən İrəvandan Bakıya köçməyə hazırlaşanda iş məsələmin həlli Mərkəzi Komitənin təbliğat və təşviqat şöbəsinin müdiri Əfrand Daşdəmirovdan yuxarı keçməmişdi. Hətta Əfrand Daşdəmirov öz müavini Rafiq Zeynalova demişdi: “Hidayəti bizə götürə bilərdik. Amma yaşı keçir”. (Onda mən... 39 yaşındaydım). Ancaq iş məsələmin həllində Daşdəmirovun müavini Rafiq Zeynalovun (Allah rəhmət eləsin), sektor müdiri Vahid Əzizin xidmətləri, əzmi, qətiyyəti unudulmazdır!

Mən “Gənclik” nəşriyyatında işə başlayanadn xeyli sonra köməkçi 2 dəfə məndən anket aldı - birinci dəfə Müəllif Hüquqları Agentliyinə rəis, ikin-

ci dəfə Kinostudiya direktor təyin olunmağım üçün. Tanınmış jurnalist Yusif İsmayılov mənə dedi: “Sən burda təzəsən, bunların “gedişlərini” hələ bilmirsən. Tanınmış, vəzifəyə uyğun adamdan anket alırlar, sonra özləri istədiklərini sakitcə həmin vəzifəyə təyin edirlər”. Müəllif Hüquqları Agentliyinə, ya Müəllif Hüquqlarına rəhbər təyin olunmağın kimi təəccübləndirə bilər ki? Yazıçı uzun illər dövlət teatrının direktoru, yazır, baş redaktor... Beləcə, diqqəti yayındırıb sonra özləri istədiklərini sakitcə gətirib həmin vəzifəyə təyin edirlər. Mehdiyevin “xidmətləri” bütöv olsun deyər bu məqamı da deməliydim.

Rəhmətlik Yusifin dedikləri düz çıxdı!

Xalq Cəbhəsi hakimiyyətdə iflasa uğradı, getdi... Ulu Öndərimiz Ali Səvətin Rəyasət Heyətinin sədri seçildi, Prezident səlahiyyətlərini icra etməyə başladı.

Bir neçə gün sonra Mehdiyev özü zəng çaldı, görüşmək istədiyini bildirdi, dəvət elədim, gəldi. O söhbətimizdə də köməkçisini xatırladı. Mənim köməkçim otağa daxil olub bir vacib sənədi təqdim edərək otaqdan çıxan kimi başladı onu tərifləməyə... Bu həmin köməkçidir ki, Heydər Əlirza oğlu hakimiyyəte qayıdan kimi rəhbərlik etdiyi binada - Milli Ensiklopediyada qardaş Türkiyənin bir-iki əməkdaşına Ulu Öndərə qarşı aksiyalar təşkil etməyi planlaşdırmaq üçün toplaşmağa şərait yaratmışdı. Mən çox təəccübləndim, dözməyib ona zəng çıxdım “İsmayıl, axı sən siyasətlə məşğul olmuram, necə oldu ki, birdən-birə elə anti-Azərbaycan siyasətinin hazırlığına icazə verdin? Özü də Milli Ensiklopediyanın binasında?”. Onun bu hərəkəti ictimaiyyət arasında çox mənfi əks-səda verdi. Mehdiyev isə... ondan bir formal izahat alıb məsələni bağladı. Sevimli, “əbədi” köməkçisi isə öz xislətində, öz ampuasındaydı. Amma Prezident İlham Əliyev onu saxtakarlığına, Ulu Öndərin miqyasasız xidmətlərinə kölgə salmaq cəhdlərinə, məqsədlili təhriflərinə görə yüksək səviyyəli toplantıdan qovanda daha heç nə kömək edə bilməzdi!

Bu hadisələr İsmayılın tənqibatlarından öncə olmuşdu. Ancaq bir sual o vaxtlar da mənə çox düşündürürdü:

“Doğurdanmı Mehdiyev İsmayılı tanımayıb? Əlbəttə, elə birinci hadisədən sonra mən İsmayıl ilə bütün əlaqələri kəsdim.

Mehdiyev Ulu Öndərimizin dönüşündən il yarım sonra Prezident Aparatının Ümumi Şöbəsinin müdiri təyin olundu. Onda münasibətimiz isti deyildi, ancaq vəzifəsi böyüyəndən - İcra Aparatının rəhbəri olandan sonra mənə qarşı hədsiz qərəzi yuxuma da gəlməzdi. İlk öncə ondan başladı - Xalq Cəbhəsi hakimiyyətinin siqutundan sonra xidmətdə qalan vakansiya yerlərinə yeni əməkdaşlar təyin olunmasının ciddi cəhdlə qarşısını almaq. Bununla belə xidmət gəcə yarımadək işləyirdi (ertəsi günü səhər saat 9-da işdə olmaqla!) və fəaliyyətində boşluğa yer qalmazdı. Elə gecələr olurdu - saat 2-yə, 3-dək işləyirdik (kabinetdə gecələdiyim günlər də çox olurdu...). Yorulmaq bilmirdik, çünki vəziyyət belə tələb edirdi! Moskvanın, İrəvanın “xeyir-duası”, təşkilatçılıq, maliyyəsi hesabına milli münasibətlərdə gərginlik yaradaraq ölkəmizi 7 yerə parçalamaq planlarını birdəfəlik zibil qabına ata bilmək məcburiyyətindəyik. Dini aləmdə də radikalıq, tərifiqet qarşıdurmaları baş alıb gedirdi, xaricdə yaşayan soydaşlarımızın bir araya gəlməsi, təşkilatlanması azərbaycanlıq məfkurəsi ətrafında sıx birləşmələri problemləri düz gözələrimizin içinə baxırdı. Hələ qaçqınlar, onların hər gün çıxan onlarla yeni problemləri, müxtəlif qrupların xarici ölkələrə xidmət kampaniyaları... Bəs nə etməli və nə edirdik? Bu saydığım və saymadığım problemlərin hər biri ayrılıqda geniş mövzudur, onları açmıram.

Ancaq xalqımız və dövlətimiz üçün son dərəcə təhlükəli olan bu problemlərin həlli ilə məqsədyönlü, ardıcıl, inadla məşğul olmağın qabağını kəsməyə cəhd etməyin adı nədir? Ulu Öndərimizin ruhu sad olsun, Tanrı möhtəşəm Prezidentimizə uzun ömür, yeni möhtəşəm uğurlar bəxş etsin - məhz onların müdrik, əvəzsiz siyasəti və milli siyasət məsələləri üzrə Dövlət Müşaviri xidmətinin peşəkar icraçılıq söyləri nəticəsində o qaragüruhlardan sağ-salamat çıxdıq və yalnız qonşulara deyil, Müstəqil Dövlətlər Birliyinə daxil olan bütün ölkələrə yaxşı nümunə, örnək olduq. Sonra bu əvəzsiz Azərbaycan həqiqətləri dünyaya yayılmağa başladı. Onun qərəzi o həddə çatmışdı ki, xidmətim adı da qısqanırdı. Yeni struktura Azərbaycan Respublikasının Aşağı Xalqlar və Dini Qurumlar üzrə Dövlət Müşaviri xidməti yazdırmışdı. Soruşdum: “Nə üçün?”. Cavabı: “Prezident deyir ki, milli siyasətlə o məşğul olur”. Dedim: “Bu Prezidentin sözü ola bilməz, çünki ölkədə bütün ciddi işlərlə o məşğul olur. İcra Aparatıyla da! Sizin sözlünüzdür! Bəs, “azsaylı xalq” nə deməkdir? Azərbaycanda yaşayan ruslar, beloruslar, yəhudilər, ukraynalılar, gürcülər, kürdlər, avarlar, ləzgilər, talışlar... azsaylı xalqlardır? Azsaylı xalq buduglardır, xınalıqlardır, lahıclardır... Ona görə də “milli azlıq” ifadəsi onların hamısını ehtiva edir. Özüünü milli məsələlər üzrə mütəxəssis adlandıran, akademik olmağa hazırlaşan elmlər doktoru “milli azlıqla” “azsaylı xalq”ın fərqi bilmirdi. Prezidentə məruzə etməli oldum, əlbəttə, “milli siyasət” ifadəsi barədə demirdim, çünki o ifadənin xidmətin adında olub-olmaması önəmli deyildi, onsuz da mənə mənə məşğul olduğum sahənin miqyası dəyişmirdi, ancaq “azsaylı xalq” ifadəsi ölkəmizdə də, kənarda da istehza ilə qarşılanacaqdı.

Prezident çox təəccübləndi, dərhal göstəriş verdi, imzalanmış Fərmanla dəyişiklik edildi.